

"Létezésünk paradoxonjai: elidegenedés az együttlétben, egyformaság a specializációban, a szabadság illúziói a csoportmentalitásban, tudatlanság az információ túláradásában, mohóság az elhanyagolás közepette, önfelnagyítás a hatástalanságra válaszul. Mintha egyszerre lépnénk be a jégkorszakba és az üvegházhatás hóhullámába." A. Denes: A Por Könyve/The Book of Dust, 1978.¹

Kedves Egybegyűltek, Tisztelt Agnes Denes! Laudációm elején nem tehettem mást, mint gondolataid idézni, hiszen ezek a mondatok érzékeltetik, hogy mennyire itt vagy velünk! Szeretjük kényelmünket felrázó éned, éles és egyben szeretetteljes tekinteted, jövőbe mutató aktivitásod és alkotásaid.

New Humans: Memories of the Future címmel, pár hete New Yorkban megnyitották a külön épületrésszel kibővített Új Múzeumot/New Museum. A kiállítás, melynek megnyitóján jelen lehettem, azt vizsgálja, hogy a technológiai innovációk hogyan alakították a 20. és a 21. században a **humánium** képzőművészetekben lecsapódó definícióit, művészeti alkotásokként mit jeleztek és mire utalnak. Ahogy teremről teremre haladtam az utópisztikus városmodellek, festmények, szobrok, rajzok, fotók, installációk, ember és gépek alkotta munkák között, fejünk felett önállóan lebegő burkok² alatt, három magyarországi származású művész munkáira bukkantam. Nicolas Schöffer, Vera Molnár és Agnes Denes alkotásai kerültek be az új válogatásba.

Agnes Denes tehát **ma** is inspirál, ma is olyan módon van jelen a kortárs nemzetközi képzőművészetben, hogy alakítja azt. Túlzás nélkül kijelenthető: írásai, könyvei, pontos tervrajzai, vízióinak vetületei egyre inkább aktuálissá válnak, a jövőben is érvényesek lesznek. Korai, ma már jól ismert, ökológiai szemléletű, nagyméretű intervenciói komplexitásuk miatt sem avulnak el, a „jövő emlékezetét” formálják, abba nyúlnak át. A „Fahegy/Élő időkapszula/Tree Mountain- A Living Time Capsule” Földünk legnagyobb emlékműve,³ mely él, kitettségekben törékeny és ezáltal klimatikus jelző rendszer is.

Ezen az ünnepnapon is érdemes felidézni, hogy Agnes Denes már a 70es években és a 80as évek elején felhívta a figyelmet bolygónk és városaink törékenységre, saját ökológiát fogalmazott meg.⁴ Ekkor ez még nem volt divatos, nem tűnt időszerűnek és a műtárgypiacon sem volt gyümölcsöző. A jóléti, fogyasztói társadalomban bevetni két hektárt közvetlenül a new yorki banknegyed felhőkarcolói alatt, kemény, számonkérő⁵ munka volt. A „Búzamező- Szembesítés” figyelemfelkeltő, prioritásaink végiggondolására ösztönző és a humánium alakító erejére utaló élő tükör. Jelzőrendszer,

¹ "The paradoxes of our existence: alienation in togetherness, uniformity in specialization, illusions of freedom in group mentality, ignorance in the midst of information overload, greed in the face of neglect, self-aggrandizement in response to ineffectuality. It is comparable to going into the ice age and the heat wave of the greenhouse effect simultaneously." A.Denes, 1978.

² Anicka Yi: In love with the World (2021/2025).

³ 11.000 fa. Szponzorálta a The United Nations Environment Program és a Finn Minisztérium.

⁴ Kopeczky Róna. In: A logika rendszerei- a rendszer logikája, kiáll. katalógus Budapest, Szépművészeti Múzeum, 2024, 31 o.

⁵ Agnes Denes saját szava. V.ö. kiáll. kat. 2024 Budapest, 12 o.

ami búzagalászokkal a pénz diktátumának társadalmaink fennmaradását veszélyeztető mivoltára utal. A kizsákmányolt kultúrákat segítő, éhezést megszüntetni kívánó mozgalmakhoz csatlakozó szemlélet és az együttműködést is igénylő projektnek természetes alkotórésze volt a learatott búzaszemek kiküldése különböző kontinensek országaiba, természetesen kiállításokhoz kapcsolva.⁶ Agnes Denes még ekkor sem érezte lezártnak a történetet és egy olyan további lépést is felvetett, hogy két mezőt amerikai és orosz búzamagok keverékével kéne beültetni. Ez az ötlet nem csak a Hidegháborúban volt különösen éles, hanem napjainkban is az (lenne). (Kisebb méretben, búzamezők születtek azóta Londonban, Milánóban, 2024-ben az Art Baselen.)⁷

A művész Piramis emlékművei, melyeket szakszóval *nyitott műalkotásokként* illelhetünk, hiszen a látogatók aktivitását igénylik, amikor például mi kell beültessük az alsó piramisrészeket növényekkel, szóval az „Élő piramisok” és más anyagokból is elkészíthető piramisok tervezése visszanyúlik egy olyan folyamathoz, ami 1974-ben kezdődött el.⁸ Pascal háromszög matematikájával és a valószínűségszámítás elméletével indult, az „emberi argumentum” tervrajzon keresztül, a logika, az építészeti térábrázolás és a költészet ötvözésével haladt abba az irányba, ahol aztán a Kristálypiramis is megszületett. Ez az alkotás áttetszőségével nem más, mint egy fényáteresztő, üveg-építőkövekből felépített „paradoxon”,⁹ kommentáremlékmű, mely újból jelez, utal a regionális kultúrákon átívelő univerzális sémáinkra: „Reflexió elgondolásainkról, sorsunkról, és az egyetemes tervről, amelyet sosem értünk meg teljes egészében”.¹⁰

Agnes úgynevezett filozófiai rajzai, melyeket *Polipmodell*ben fejlesztett tovább (1969-1970), a mozgásban levő rendszerek megfigyeléseire épülő Madárprojektje (1979), a „Könnyecsepp az úrben” című lebegő -műemlék terve (1988) vagy a Nyugtalan piramisok (Halpiramis, Tojáspiramis) még mindig utópisztikus víziók részleteinek tűnnek: úszó város, űrállomások, építészek háza, önfenntartó lakhelyek, izotropikus terekbe foglalt izometrikus rendszerek „képei”, egy összerakható és soha be nem fejezhető játék elemei.

Agnes „Béke Park” modellje nautilus alakú amfiteátrummal, mely a Földet organikus formaként szimbolizálja (1989), Béke ösvénnyel, mely a béke Világítótornya felé vezet, két medencét körbe ölelő színes virágágyásokkal, virágzó fák mentén, egyenlőre még csak a konceptuális és az ökológiai művészet skatulyájába került be, holott ezek az alkotások is a humánus ideáljai mentén a természetes rendszerek *intuícióra* és

⁶ The International Art Show for the End of World Hunger.

⁷ Kopeczky Róna: A művészet lényege, hogy mélyre ássunk. In: A művészet lényege, hogy mélyre ássunk. In: A logika rendszerei/A rendszer logikája. Kiáll. katalógus Budapest 2024, Szépművészeti Múzeum, 2024, 30 o.

⁸ Agnes Denes: In: A logika rendszerei/A rendszer logikája. kiáll. katalógus Budapest 2024, Szépművészeti Múzeum, 140 o.

⁹ id. mű, 50 o.

¹⁰ u.o. 50 o.

intelligenciára építő flexibilitására figyelnek, az álmok megvalósíthatóságát vetítik előre. Ha korszerűen akarnék fogalmazni: olyan köztéri művészeti alkotások koncepciói, olyan városvíziók ezek, amelyek a „human and non human” lehetőségeit mutatják.

Köszönjük Ágnes, hogy 2008-ban a budapesti Ludwig Múzeumban (kurátor: Kopeczky Róna), 2023-ban az acb galériában, 2025-ben pedig a budapesti Szépművészeti Múzeumban egyéni kiállításokon kerülhettünk közelebb munkáidhoz (kurátor: Kumin Mónika). Alkotásaid és gondolataid hatására tavaly a Múzeumi menedzsment szakirányú továbbképzés végzős hallgatói egy fügefa csemetét ültettek el a MOME kertjében. Köszönjük, hogy örömmel fogadtad el a Moholy-Nagy díjat és megkértél, ültessünk el egy cseresznyefát Neked a MOME kertjében. Megtettük, reméljük megfogant és sokáig, minden nap, hőségben, fagyban, éjjel, hajnalban és délben is emlékeztet Rád, üzeneteidre, hagyatékodra és arra, hogy a „láthatatlan folyamatok” leírhatók, lerajzolhatók, láthatóvá tehetőek és együtt meg is valósíthatók. Dolgozunk a paradoxonnal,¹¹ tudjuk, hogy törékeny...

¹¹ Agnes Denes 1969-ben született Manifesztumára utalva.